

Etkinlikler - 41. Kütüphane Haftası Etkinlikleri

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı'ndaki Kimi Minyatürlü Yazmalar

Günay Kut

Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı koleksiyonu, padişahların emriyle yazılan eserlerden ve onlara gelen hediye yazmaların hazine odasında toplanmasından oluşur. Birçok önemli çalışmasının yanı sıra çok önemli kataloglar hazırlamış olan Fehmi Ethem Karatay'ın bu çalışmalarından biri de Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan *Türkçe Yazmalar Kataloğu* 'dur. Topkapıyı Sevenler Derneği tarafından 1961'de iki cilt halinde yayımlanmış olan bu eser, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı'ndaki minyatürlü Türkçe eserler hakkında önemli ölçüde fikir verir. Bu yazıyı hazırlarken büyük ölçüde bu katalogdan yararlandım. Onun için de önce katalog numaralarını esas aldım, sonra yazma numarasını verdim.

Karatay'ın kataloglarında verdiği bilgiye göre, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bugün -çokluk sırasıyla- Arapça, Türkçe ve Farsça yazma 13.071 cilt eser bulunmaktadır. Bazı ciltleri aldığınızda karşınıza birden fazla eser çıkabileceğinden, bu sayı büyük olasılıkla 20.000'e kadar ulaşabilecek durumdadır. (Bazı mecmualardan ya da risale topluluklarından 50-60'a kadar eser çıkabilmektedir.) Bu sayı kapsamındaki toplam 3088 Türkçe yazma eserden 841 tanesi Hazine Kitaplığı'na aittir. Bu 841 yazmanın 56 tanesi minyatürlüdür. Bunların 18'i Piri Reis haritası dahil olmak üzere çeşitli haritaları ihtiva eder. Bugün bu kitaplar Fatih döneminde Enderun ağaları için yapılan Ağalar Camii'nde toplanmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi şu birimlerden oluşur: Hazine Kitaplığı, Emanet Hazinesi, Revan Kitaplığı, Bağdat Kitaplığı, Medine Kitaplığı, Mehmet Paşa ve Tiryal Hanım Kitaplığı (çoğu basma)m, Koğuşlar ve III. Ahmed Kitaplığı, Yeniler ve Hırka-i Saadet Kitaplığı. III. Ahmed koleksiyonu 4835 adet Türkçe, Arapça ve Farsça yazma eser dışında çoğu sadece tek nüsha olan Yunanca, Latince ve İbranice eserleri de bünyesinde barındırır. Şimdi Hazine kitaplığındaki kimi minyatürlü yazmaların içeriklerini anlatma kısmına geçiyorum:

Katalog no 483 ve Hazine 1221 nolu *Siyer-i Nebî* veya *Tercümetü'd- Darîr* (Karatay Kataloğunda eser ismi yanlışlıkla *Futûhu's-şâm* olarak geçer), Darîr mahlasıyla tanınan Mustafa bin Yusuf bin Ömer el-Erzurumî (öl. 1393-1394) tarafından kaleme alınmıştır. Arapça sîre yazarı ünlü Abdülmelik bin Hişam ile Ebu'l-Hasan bin Ahmed el Bekrî'den yararlanılarak ama daha ziyade Bekrî'nin eserine dayanılarak yazılmış olan, Hz. Muhammed'in hayatını, mucizelerini, savaşlarını anlatan sîrenin Türkçe'ye çevirisi olarak 1388'de tamamlanan bu eser birkaç yönden önem taşır: Eser, her birinin yaprak sayısı 400'ün üzerinde olan altı ciltten oluşur ve toplam 670 minyatür içerir. "Darîr"ın anlamının "anadan doğma kör" olduğunu öğrendiğimizde bir kez daha şaşkınlığa düşeriz.

Eserin 1, 2. ve 6. ciltleri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunur. 1. cilt 416 yaprak olup 832 sayfadır. 16. yüzyılda kopya edilmiş olup içinde 139 minyatür vardır. Mukaddeme kısmında yazar hayatı ve eseri hakkında bize bilgi verir. Bu ciltte Hz. Muhammed'in doğumu, çocuk yaşta gösterdiği mucizeler ve dedesi Abdülmuttalib'in ölümü anlatılır. Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Darîr'in bu eser dışında Arapçadan çevirdiği *Futûhu's-Şâm* adlı bir tarihi eseri ile edebiyatımızın ünlü mesnevilerinden *Yûsuf ve Züleyhâ* çevirisi mevcuttur. Arı, açık ve sürükleyici bir Türkçeyle yazılmış bu eserlerin tümü, Türk dilinin yazı dili olarak kullanılma döneminin önemli eserlerindedir ve Eski Anadolu Türkçesiyle uğraşanlar için olduğu kadar, tercüme konusunda çalışanlar için de çok önemlidir. Zira Darîr gerek *Siyer-i Nebî* 'de, gerek *Yûsuf ve Züleyhâ* tercümesinde kendinden pek çok şey eklemiştir. *Siyer-i Nebî* mensur ağırlıklı olmakla beraber yer yer manzum parçalar içerir.

Katalog no 484, Hazine 1222 kodlu, *Siyer-i Nebî* 'nin ikinci cildi 499 yaprak olup 85 minyatür içerir. Minyatürler Osmanlı üslûbundadır. Zeren Tanındı'nın verdiği bilgiye göre cildi orijinal değildir Üzerinde II. Abdülhamid tuğrası ile Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin adının kayıtlı olması, eserin saraya gidip orada cildinin yenilendiğini gösterir. Ciltlenme sırasında kimi yapraklar karışmış, kimileri kaybolmuştur. Abdülhamid'in ölümünden sonra bu cilt tekrar Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir. Eserin bu cildinde dört halifeye övgü, Peygamber'in Hatice ile tanışması, evlenmeleri, oğulları Kasım'ın doğumu, ilk vahyin gelmesi, Cebrail'in Peygamber'e aptes ve namazı öğretmesi ve Hz. Peygamber'in inanmayanlara gösterdiği mucizeler anlatılır.

Kitaptaki minyatür örneklerinden birinde, bir iş kadını olan Hatice'nin ticaret kervanında Hz. Muhammed'e iş teklifi ile yola çıkmadan önce kendisine sarık ve elbisenin verilmesi tasvir edilir. Bir diğer örnek, Hz. Muhammed'i Hira Dağı'nda gösterir.

Katalog no 485, Hazine 1223 nolu 6. cilt 420 yaprak olup Osmanlı üslûbuyla yapılmış 125 minyatür içerir. Bu nüsha hicri 1003/miladi 1594-1595'te III. Murad için istinsah edilmiştir.

Bazı yapraklar ciltlenme sırasında karışmıştır. Bu ciltte Hz. Ali'yle ilgili tasvirler, Mekke'nin fethi, Kâbe'deki putların kırılması, Hayber Kalesi'nin fethi gibi bazı olaylar anlatılır. Minyatür örneklerinden biri, Hz. Muhammed'in hasta yatağında Cebrail ile konuşmasını gösterir. Bu erken dönem eserin minyatürleri Zeren Tanındı tarafından *Siyer-i Nebî*, İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı adı altında toplanarak 1984'te Hürriyet Vakfı'na yayımlanmıştır.

Eserin 3. cildi NewYork Library'de, Spencer koleksiyonundadır. 465 yapraktan oluşur ve 128 minyatür içerir. 4. cilt Türk İslam Eserleri Müzesi 1974'te kayıtlıdır. 565 yaprak olan eserde 193 minyatür yer alır. Dublin Chester Beatty Library'de ki T. 419 no'lu yazmadan kopya edilmiştir. Eserin 5. cildinin şu anda nerede olduğu hakkında bilgimiz yoktur.

Katalog no 639, Hazine 1597-1598'de kayıtlı *Selîmnâme*, Yavuz Sultan Selim'in fetihlerini mesnevi tarzında ele alan çok önemli bir manzum eserdir. 16. yüzyılda Şükrî-i Bitlisî tarafından kaleme alınmış eser 5829 beyitten oluşur; Hazine nüshası 277 yapraktır ve 24 minyatür ihtiva eder. *Selîmnâme* adıyla Mustafa Argunşah tarafından yayımlanmıştır. Eser hakkında ki bilgileri Argunşah'a dayanarak anlatacağım. Şükrü eserini Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğunda, hükümdar ondan bir Süleymannâme yazmasını istemiştir. Hükümdarın doğumundan cülusuna kadarki hayatını yazıp getirdiği takdirde de şaire sancakbeyliği vereceği vaat olunmuş, fakat ömrü bu eseri tamamlamaya yetmemiştir. *Selîmnâme* yazıldığı tarihten itibaren birçok tarihçinin dikkatini çekmiş ve eser Osmanlılar arasında çok okunmuştur. Yazılışından bir asır sonra kıymetini idrak eden Cevrî ile Çerkezler kâtibi Yusuf eseri yeniden işlemişlerdir.

Selîmnâme 'nin tarihî değeri için Avrupalı tarihçi Herbert Jansky şu tespiti yapar: "Şükrü'nün manzum şekilde yazdığı *Selîmnâme*, tarihî bilgi bakımından çok zengindir ve Mısır seferi için birinci derece bir kaynaktır." Mustafa Argunşah, *Selîmnâme* 'nin Hazine 1597-1598 nüshası dışında 8 nüshasını daha tespit ederek Topkapı'daki nüshayı en güvenilir nüsha olarak kabul etmiş ve metnin çevriyazısıyla *edition critique* 'ini yapmıştır. Bunlardan Viyana Kütüphanesi'nde bulunan nüsha üzerine bir doktora tezi hazırlanmış, Şükrü'nün hayatı ve eserini ele alan bu tezde aynı zamanda kimi yaprakları Arap harfleriyle verilerek metinler Almanca'ya çevrilmiştir. Argunşah'a göre bu metinde okuma ve anlamlandırma hataları vardır.

Şükrü, eserinin "sebebi telif" kısmında yazılma serüvenini uzun uzadıya, samimi bir dille anlatır. 12a-15a yaprakları arasında olan bu bölümden *Selîmnâme* 'nin Mısır ve İran seferlerinde bulunan, bu seferlerde gösterdiği üstün hizmetlerden dolayı taltif edilen ve Dulkadir Türkmen beyliğine tayin edilen Şehsuvaroğlu Ali Bey'in isteği üzerine yazıldığını öğreniriz. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in kendisine anlattıklarını nazmen yazan Şükrü, *Selîmnâme* 'yi 1521'de tamamlar. Ancak, 1522'de Ali Bey'in öldürülmesi üzerine yerine geçen Koçi Bey'in anlattıklarına göre metni tekrar düzenler ve hicri 936/miladi 1530'da Veziriazam İbrahim Paşa vasıtasıyla Kanuni Sultan Süleyman'a sunar. Dili oldukça sadedir. Argunşah, yayınında 24 minyatür hakkında bilgi verir; bir diğer önemli bilgi de 9 nüshadan Viyana nüshasının eserin ilk versiyonu olduğudur; yani Şehsuvaroğlu Ali Bey'in anlattıklarına göre yazılan versiyon elimizde bulunmaktadır. Daha sonra Koçi Bey, Ali Bey'in pek çok şeyi bilmediği, dolayısıyla kendisine verdiği eserin gerçeği aksettirmedeği gerekçesiyle kendi anlattıklarına göre düzenlenmesini istemiş ve ikinci versiyonu hazırlamıştır.

Selîmnâme 'ler için ayrıca Agâh Sırrı Levend'in önemli eseri *Gazavâtnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavâtnâmesi* 'ne (1956) bakılabilir. Eserin adı *Keşf'uz-zünûn* 'da *el-Fütûhâtü's-Selîmiyye* adıyla kayıtlıdır. Zaten esere baktığımızda *Selîmnâme* 'den ziyade eser adı olarak *Selîmînâme* 'yi görürüz.

İçerdiği minyatürlerden birinde, eserin Kanuni Sultan Süleyman'a takdimi tasvir edilmiştir; biri tahtta, ikisi yerde oturan üç kişi ve yerdeki açık kitapta da *Selîmnâme* 'nin ilk mısraı görülür. Bir diğer minyatürde yine Sultan Süleyman'a sunulan bir kaside sahnesi görülür; hükümdar tahtta oturmaktadır ve bir eğlence meclisi düzenlenmiştir. Bir başka minyatür ise Sultan Selim'in tahta geçişini tasvir etmektedir; yine bir içki meclisi ve musiki âletleri sahnede görülmektedir. Diğer bir minyatür ise Selim'in ölüm döşeğini ve başında ağlayan yakınlarını işler.

Katalog no 667, Hazine 1608'e kayıtlı *Târîh-i Feth-i Şikloş ve Estergon ve Üstolni Belgrad* adlı, Sinan Çavuş tarafından yazılan fetihname 146 yapraktan oluşur. İçinde 4 harita ile 32 minyatür yer alır. Eserde Kanuni Sultan Süleyman'ın 1542-1544 yıllarında Edirne'ye hareketinden Belgrad Kalesi'nin alınmasına kadar geçen olaylar anlatılır. Başında Barbaros Hayreddin'in gazavatı yer alır. *Gazavâtnâme* lerde bu eserin adı *Fetihnâme* olarak saptanmıştır. Agâh Sırrı Levend, eserin Viyana ve Paris nüshalarından söz eder. Bir nüsha da Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa tasnifi 700 numarada kayıtlıdır. Minyatürlerinde seferin menzillerinin gün gün anlatıldığı eser 1987'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Katalog no 678, Hazine 1321'de kayıtlı, Lokman bin Seyyid Hüseyin el-Aşurî Urmelitarafından kaleme alınan *Silsilenâme* veya *Zübdetü't-tevârih* 116 yapraktan oluşur. Güzel ve hareketli nesihle yazılı, 40 adet Osmanlı üslûbunda minyatür içerir. Yazar, III. Murad tarafından 1569'da saray şehname yazıcılığı ile görevlendirilmiş olup daha sonra sarayda başka eserler de vermiştir. 1588'de istinsah edilen eserin önemi, genel bir tarih kitabı olmasından ziyade 72a'dan itibaren Osmanlı padişahlarını anlatması, 1593-1594'e kadarki padişahlar zamanındaki vakaları incelemesidir. 1581 yılında kopya edilen eserin aslı Sadrazam Siyavuş Paşa için tomar halinde yapılan bir silsilenâmeden istinsah edilmiştir. *Silsilenâme* kozmografya ve coğrafyaya dair bilgilerden sonra Hz. Âdem'den başla yarak peygamber kıssalarını ve silsilelerini verir; Hz. Peygamber'in silsilesi, 12 imam ve halifeler, Cengiz-Timur sülâlesi ve Selçuklulardan sonra Osmanlılara geçer. Eserde deniz seferiyle ilgili bir minyatür görülür. Diğer minyatürlerden birinde Hz. Salih'in devesi ve devenin yavrusu ile bir tarafta da Hz. Hud ile Ad kavmi işlenmiştir. Bir diğerinde Hz. İsa'nın göğe yükseltilmesi, birinde de 12 imamlı ilgili bir silsilenâme gösterilir.

Katalog no 688, Hazine 1523'te kayıtlı iki ciltlik *Hünernâme* 'nin 1. cildi 234 yapraktan oluşur ve Osmanlı üslûbunda 45 minyatür içerir. Yazmanın özelliği, minyatürlerinin Nakkaş Osman tarafından yapılmış olmasıdır. Bosna doğumlu Nakkaş Osman, 1596'dan sonra İstanbul'da ölür. Kanuni Sultan Süleyman döneminde saray nakkaşanesine girer; Hazine kitaplarında, resimlediği Türkçe ve Farsça eserler bulunur. Saray kütüphanesi dışındaki kitaplıklarda da minyatürlediği bazı eserler mevcuttur. *Kıyâfetü'l-insânîyye fi Şemâill'i-Osmânîyye*

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 6087 numarada, Târîh-i Sultân Süleymân Dublin'de 413 numarada kayıtlıdır. Eserin yazarı olan, saray şehnâmeciliğine atanan ünlü Seyyid Lokman'ın eserlerinin çoğunu Nakkaş Osman resimlemiştir. Eser, Osmanlı sultanlarının Kanuni'ye kadar olan döneminin şehnâmesidir. Önce Fethullah bin Kâtip Derviş eş-Şirâzî adlı biri tarafından yazılmaya başlanmış, "Ârif" mahlaslı bu yazarın ölümü üzerine görev Eflatun bin Şeyh Derviş Mehmed'e verilmiştir. O da ölüncü 1569'da şehnâmecilik görevine atanan Seyyid Lokman 1579-1580'de başlayıp 5 yılda eseri tamamlamıştır. Seyyid Lokman *Hünernâme* 'nin 3 ve 4. ciltlerini yazacağını söylemesine rağmen 1601'de ölümüyle bu niyetini gerçekleştirememiştir.

Eserin minyatürlerinde Sultan Selim'in tahta geçişi ve cülusu; Orhan Gazi'ye ok ve yay hediye edilişi; padişahın sefere katılması gibi konular tasvir edilmiştir.

Eserin katalog no 689, Hazine 1524'te kayıtlı ikinci cildi 302 yapraktır ve 65 minyatür içerir. Osmanlı'nın önemli eserlerinden olan bu eser sadece minyatürleriyle değil tezhibi ve yazısıyla da bir sanat eseri olarak Hazine Kitaplığı'nda yerini alır. Son yaprağı kayıp olan bu cilt 1588'de, 4 yılda tamamlanır. Yazısı, konusu ve minyatürleri açısından çok önemli olan bu eser basılmayı beklemektedir; zira tarihi açıdan olduğu kadar geçmişimizi, tarihimizi ve kimliğimizi izlememiz açısından da önemlidir. Zekeriya Eroğlu, şehnameci Lokman'ın *Hünernâme* 'sinin ikinci cildinin sadece 154 yaprağını bir yüksek lisans tezi olarak hazırlamıştır.

Eserin minyatürlerinde Kanuni Sultan Süleyman'ın orta avluda cülus töreni; Sultan Mustafa ile sünnet olan şehzadelerin töreninde güreşi, cambaz ve fişekçilerin gösterileri gibi konular tasvir edilmiştir.

Katalog no 692, Hazine 1339'da kayıtlı *Nüzhetü'l-esrârî'l-ahbâr der-sefer-i Zigetvar*, Zigetvar seferiyle ilgilidir. Seferden iki yıl sonra (1568-1569) kaleme alınan ve 305 yapraktan oluşan eser de Kanuni'nin seferde ölümü ve sefer hakkında bilgi verilir. Ahmed Feridun Paşa'nın Sokullu Mehmed Paşa adına yazdığı, iki yıllık olaylar dizisini içerir. Osmanlı üslubundaki 20 minyatür, Günsel Renda'nın verdiği bilgiye göre Nakkaş Osman'a aittir. Yazar, *Münşeât-ı Selâtin* adlı eseriyle meşhur olan ve aynı zamanda *Feridun Bey Münşeâtı* adıyla tanınan eserin yazarıdır. Kaynaklar eserin adını farklı farklı kaydeder: Âşık Çelebi *Nüzhetü'l-esrâr fî Feth-i Kal'at-ı Zigetvar* derken, Osmanlı Müelliflerinde *Nüzhetü'l-Ahbâr*, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Tarih 339'da ise *Nüzhetü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Zigetvar* olarak geçer.

Agâh Sırrı Levend bu eserin Kanuni'nin ölümünden sonra tahta geçen II. Selim'in ilk yıllarına ait olduğunu belirtir ve Topkapı Sarayı Kütüphanesi dışında iki nüsha bildirir. Bu nüshalardan biri Millet Kütüphanesi Ali Emiri tasnifinde (Tarih 330), diğeri Türk Tarih Kurumu 36 no'da kayıtlıdır. Bu konuda Hüseyin Yurdaaydın'ın "Zigetvarnameler" adlı makalesinden eserle ilgili bilgi edindiğimiz gibi, Feridun Bey dışında konuyla ilgili yazarlar olduğunu ve Agehî ile Mansur Çelebi adlı yazarların da bu konuda eser kaleme aldığını öğreniriz.

Eserin minyatürlerinde II. Selim'in tahtının önünde eğilen, Avusturya İmparatoru Maximilian'ın gönderdiği elçi görülür. Sahnede Sokullu Mehmed ve diğer vezirler de yer alır. Bir diğer minyatürde benzer biçimde Şah Tahmasb'ın gönderdiği elçiyi padişahın kabulü tasvir edilmiştir.

Katalog no 699, Hazine 1365'te kayıtlı *Nusretnâme*, ünlü tarihçi Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gürcistan, Azerbaycan ve Şirvan fethini konu alır. Yazarın Lala Mustafa Paşa'nın münşisi olarak savaşa katıldığı sırada yazılmıştır. Bu seferlere giriş yolları, konak yerleri ve paşanın mektuplarını içerir. Bu nüshada 257 yaprak, 41 minyatür bulunur. Yazarı hayattayken istinsah edildiğinden dolayı önemlidir; III. Murad'ın özel kâtiplerinden Mustafa bin Abdülcelil tarafından istinsah edilmiş olması da önemini artırır. Agâh Sırrı Levend, eserinde 7 nüsha bildirir. Hazine nüshasının güzel bir nesihle yazılmış olması eserin okunmasında kolaylık sağlar.

Eserin minyatürlerinden birinde müellif eserini Lala Mustafa'ya sunarken tasvir edilmiştir; bu sırada bir tarafta da Mevleviler sema etmektedir. Diğer minyatürlerde kalenin savaş sırasında tamiri ve çadırında oturmuş bunu bekleyen padişah görülür.

Katalog no 703, Hazine 1344'te kayıtlı *Sûrnâme-i Hümayûn* III. Murad'ın oğlu Mehmed'in (III. Mehmed) 41 gün süren görkemli sünnet düğününü anlatır. Hicri 990/miladi 1582'de yazılmıştır; 432 yaprak, 427 minyatürden oluşur. Padişahların oğlan çocuklarının sünnet düğünleri ve kızlarının ya da kız kardeşlerinin evlilik törenleri "Sûrnâme" adı verilen bir tür altında anlatılır. Padişahın görevlendirdiği biri tarafından bütün teferruatıyla gün gün anlatılan bu törenler oldukça uzun sürerdi. Fatih'in oğulları Bayezid ve Mustafa için 1457'de yapılan sünnet düğünü bir ay, Kanuni'nin oğulları Bayezid ve Cihangir'in 1539'daki düğünleri ise 15 gün sürmüştü. Düğünün gerçekleşmesi için hazırlıklar çok önceden başlardı. İstanbul ve taşradan ve yabancı ülkelerden çağrılacak kişilere yazılacak mektuplar, davetlilere verilecek ziyafet için mutfak ihtiyaçlarının tespiti, misafirlerin kalacağı yerler, her gün yapılacak törenler, gösteriler, yemek sofraları gibi ayrıntıları içeren bu surnâmeler toplumsal hayatı ve gelenekleri sergilemeleri bakımından başvurulacak ilk kaynaklardır. Eserin 1344 nolu nüshası dışında şimdilik tespit edilen 4 nüshası daha bulunmaktadır. Bunlardan Topkapı 1344 ile Viyana Milli Kütüphanesi'nde bulunan bir nüsha (ki bu nüsha üzerinde bir çalışma yapılmıştır ve eserin metni yayımlanmıştır), üçüncü nüsha ise pek bilinmeyen bir nüshadır. Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa 642'de kayıtlıdır. Ayrıca Leiden'de bir nüshası daha olduğunu Viyana nüshasının yayınından öğreniriz. Bunun dışında Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları 108 numarada kayıtlı eser de III. Mehmed'in sünnet düğününü anlatır. 71 yaprak olan bu eserin başı ve sonu maalesef noksandır. Topkapı Sarayı'nın 1344 yazmasının da başı ve sonu biraz eksiktir. Bu nedenle müellifi uzun zaman bilinmemiştir, ancak Viyana nüshası yayımlandıktan sonra eserin kimin tarafından

hazırlandığı belli olmuştur. Hekimoğlu Ali Paşa nüshasında da yazarın adı ortaya çıkmaktadır: "Garazım pes bu nakş-ı dilkeşten/ Budurur hâtır-ı müşevvesten / Nakledicek bu dâr-ı hayretten / El yuyicek kuyûd-ı sûretten /İntizâmî için nişâne ola/ Bir dua etmeye bahâne ola" şeklindeki sözlerde geçen İntizamî, yazarın adı ya da mahlasıdır. Bu beyitlerin yukarısında da bizzat kendisi bize Divan-ı Hümayûn kâtiplerinden olduğunu bildirmektedir. Bu düşün, İntizamî'nin verdiği bilgiye göre 14 Cemaziyelevvel 990 Pazar günü (6 Haziran 1582) başlayıp 24 Cemaziyelevvel 990'da (16 Temmuz 1582) sona ermiştir. Bu düşünün kaç gün sürdüğüne ilişkin kaynaklarda verilen sayılar birbirini tutmamaktadır. Örneğin aynı düşünü manzum olarak anlatan ünlü tarihçi Gelibolulu Âlî bu düşünün 60 gün, gece eğlenceleriyle birlikte 120 gün; Nurhan At asoy ve Orhan Şaik Gökyay 52 gün; Metin And 55 gün 55 gece sürdüğü hakkında bilgi verirler. Âli düşünün günbegün anlatmadığı için 60 günü hesap etmek olanaksızdır; yalnız düşünü 10 Mayıs 1582'de başlatır; oysa İntizamî'de (miladi) 6 Haziran'da başlar. Metin And ise düşünün başlangıç tarihini 4 Haziran olarak verir. Bu düşünün başlangıç günü olarak bizzat yazarın belirttiği pazar günü, yapmış olduğumuz hesaba göre bambaşka bir güne rastlamaktadır; sona eriş tarihi de aynı biçimde başka bir güne denk düşer.

Eserle ilgili çalışmalardan gerek Metin And'ın Osmanlı Şenlikleri, Türk Sanatları adlı kitabında gerekse Nurhan Atasoy'un Sûrnâme-i Hümayun adlı kitabında minyatürlerle ve eserin malzemesiyle ilgili bütün bilgiler bulunmakla birlikte metnin kendisi yoktur.

Eserde düşünün dair verilen bilgilere göre, tören başlamadan yapılan işlerden biri de şehzadelerle birlikte halktan pek çok çocuğun sünnet edilmesi için yapılan hazırlıklardır. Protokolün de çok iyi hazırlanmasına çalışılmakta, özellikle de yabancı elçilerin nerede oturacağı konusu dikkate alınmaktadır. Protokole ve halka olmak üzere iki çeşit yemek çıkarılmaktadır. Eser, Metin And'ın da belirttiği gibi, Türk kültürünün incelenmesinde eşsiz bir kaynaktır. Bu nüshadaki minyatürler, Nakkaş Osman yönetimindeki nakkaşlar topluluğunca yapılmıştır.

Katalog no 229, Hazine 802'de tamamen edebi bir eser olan *Hamse-i Nevâî* kayıtlıdır. Çağatay dilinin kurucusu ve aynı zamanda Çağatay edebiyatının ünlü şairi Ali Şir Nevai'nin hamsesi olan bu yazma 309 yapraktan oluşur. 1530-1531'de Pir Ahmed bin İskender tarafından istinsah edilir; zahriyesi ve eser adı başlıkları tezhiplidir. İçinde Herat üslubunda 16 minyatür bulunur. Beş eserden oluşan mesneviler grubu olan hamse şu eserleri içerir: *Hayretü'l-Ebrâr*, *Mecnûn ü Leylâ*, *Seb'a-i Seyyâre*, *Ferhâd u Şîrîn*, *İskendernâme*.

Ferhâd ü Şîrîn ile *Mecnûn ü Leylâ* Türk Dil Kurumu tarafından basılmış durumdadır; bu iki eser Türk edebiyatının ünlü mesnevilerindedir. 15. yüzyıl şairlerinden Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* 'i 16. yüzyılda Fuzulî'nin *Leylâ vü Mecnûn* 'u hem devrinde hem de divan edebiyatının yürürlükte olduğu dönemlerde yazar ve okurları etkiler. Nevâyî *Husrev ü Şîrîn* 'de bir değişiklik yaparak Nizamî'nin eserinde sade bir taş ustası olan Ferhad'ı sınıfsal açıdan yükseltmiş ve Çin hakanının oğlu yapmıştır. Eserin ismi de değişmiş, *Husrev ü Şîrîn* değil *Ferhâd ü Şîrîn* olmuştur. Konu, bir kadına âşık iki asilzadenin hikâyesi haline gelmiştir: Bir yerde Husrev, bir yerde Ferhâd vardır. Mesnevinin bu versiyonu, Türk edebiyatında 16. yüzyıl yazarlarından Nevâyî'den çok etkilenen Lamiî tarafından da kaleme alınmıştır. *Leylâ vü Mecnûn* 'un 1484 yılında kaleme alındığı tahmin edilmektedir; 3622 beyitten oluşan eser Nizamî ve Emir Hüsrev'in eserlerine dayanır; aynı vezni kullanmıştır. *Ferhâd ü Şîrîn* 'i yayımlayan Gönül Alpay ve *Leylâ vü Mecnûn* 'u yayımlayan Ülkü Çetin nedense bu nüshayı kullanmamışlardır. Bunun nedeni, 802'nin istinsah tarihinin diğerlerine göre oldukça geç olması olabilir. Hamsenin mevcut nüshaları Ağâh Sırrı Levend'in tespitine göre sadece Türkiye yazma kütüphanelerinde ikisi külliyat içinde olmak üzere 11 adettir. Ayrıca kimi eksik hamse nüshaları da mevcuttur.

Katalog no 2372, Hazine 889'de kayıtlı yine tamamen edebi bir eser olan *Dîvân-ı Nâdirî* 46 yapraktır ve Osmanlı üslubunda 9 minyatürden oluşur. Asıl adı Mehmed Bin Abdülgani bin Emirşah olan şair tarafından 1572-1626/1627'de yazılan eserin 800 beyitlik bir Miraciye'si vardır. Sanatçının bir de Osmanlı tarihi yazmış olduğu söylenir. Eserdeki minyatürlerde padişahın, sefere çıkışı, eğlence meclisi, şeyhülislama dilekçeler verilmesi, Gazanfer Ağa Medresesinde öğrenciler gibi tasvirlerle rastlanır.